

Evaluering av STØFRI: Større aktivitet på fritiden for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse

av

Trude Gjernes

NF-rapport nr. 14/2010

ISBN-nr.: 978-82-7321-603-8

ISSN-nr.: 0805-4460

REFERANSESIDE

- Rapporten kan også bestilles via nf@nforsk.no

Tittel Evaluering av STØFRI: Større aktivitet på fritiden for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse	Offentlig tilgjengelig: Ja	NF-rapport nr.: 14/2010
	ISBN nr. 978-82-7321-603-8	ISSN 0805-4460
	Ant. sider og bilag: 42	Dato: November 2010
Forfattere Trude Gjernes	Prosjektansvarlig (sign): Trude Gjernes	
	Forskningsleder: Willy Lichtwarck	
Prosjekt Evaluerings- og utviklingsprosjekt: STØFRI – større aktivitet på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse	Oppdragsgiver Helsedirektoratet	
	Oppdragsgivers referanse	
Sammendrag Rapporten er en evaluering av prosjektet STØFRI; Større aktivitet på fritiden for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. STØFRI er et utdanningstilbud i regi av Valnesfjord Helseportssenter. Kjernen i prosjektet er å bidra til økt fysisk aktivitet på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse, øke kompetansen til støttekontakter og fritidsassistenter i kommunene samt bidra til økt samarbeid mellom kommuner, frivillige organisasjoner og støttekontakter for bedre måloppnåelse. STØFRI har pågått i perioden 2007-2009/2010.	Emneord Støttekontakt Fritid Aktivitet Sosial kontakt	
	Keywords Personal support Leisure time Activity Social relations	
Andre rapporter innenfor samme forskningsprosjekt/program ved Nordlandsforskning	Salgspris NOK 75,-	

Nordlandsforskning utgir tre skriftserier, rapporter, arbeidsnotat og artikler/foredrag. Rapporter er hovedrapport for et avsluttet prosjekt, eller et avgrenset tema. Arbeidsnotat kan være foreløpige resultater fra prosjekter, statusrapporter og mindre utredninger og notat. Artikkel/foredragsserien kan inneholde foredrag, seminarpaper, artikler og innlegg som ikke er underlagt copyright rettigheter.

FORORD

Nordlandsforskning har på oppdrag fra Helsedirektoratet gjennomført en evaluering av STØFRI (Større aktivitet på fritiden for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse), et utdanningstilbud i regi av Valnesfjord Helse- og idretts- og fritids- og ungdomssenter. Kjernen i prosjektet er å bidra til økt fysisk aktivitet på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse, og øke kompetansen til støttekontakter og fritidsassistenter samt bidra til økt samarbeid mellom kommuner, frivillige organisasjoner og støttekontakter for bedre måloppnåelse. STØFRI har pågått i perioden 2007-2009/2010.

Nordlandsforskning takker Helsedirektoratet for oppdraget. Vi takker prosjektleder Line Bergli og Trond Bliksvær ved Valnesfjord Helse- og idretts- og ungdomssenter for godt samarbeid i prosjektperioden.

Bodø, oktober 2010.

INNHold

FORORD.....	1
SAMMENDRAG	3
SUMMARY	8
1. INNLEDNING.....	11
1.1 FORSKNINGSSPØRSMÅL I EVALUERINGEN.....	12
1.2 GANGEN I RAPPORTEN	13
2. STØTTEKONTAKTORDNINGEN OG FYSISK AKTIVITET.....	14
3. PRESENTASJON AV PROSJEKTET STØFRI	17
3.1 STØFRI – ORGANISERING, MÅLSETTINGER OG INNHOLD	17
3.2 KORT OM KOMMUNEGRUPPER VED VALNESFJORD HELSESPORTSSENTER.....	18
3.3 ORGANISERINGEN AV STØFRI.....	19
4. METODE.....	22
4.1 KVALITATIVE INTERVJU	22
4.2 SPØRRESKJEMABASERT UNDERSØKELSE	24
4.3 FORSKNINGSETISKE SIDER VED EVALUERINGEN.....	24
5. PRESENTASJON AV DATAMATERIALE	25
5.1 STØTTEKONTAKTTJENSTEN SETT FRA STØTTEKONTAKTENES STÅSTED	25
5.2 STØTTEKONTAKTTJENESTEN SETT FRA KOMMUNENES STÅSTED	27
5.3 SENTRALE ERFARINGER FRA DELTAKELSEN I STØFRI.....	31
5.3.1 <i>Sett fra kommunene ståsted</i>	31
5.3.2 <i>Erfaringer sett fra støttekontaktene ståsted</i>	33
5.4 SAMMENDRAG.....	33
6. SAMMENFATTENDE DRØFTING OG KONKLUSJON	36
6.1 ØKT AKTIVITET PÅ FRITIDEN	37
6.2 ØKE KOMPETANSEN TIL STØTTEKONTAKTER OG FRITIDSASSISTENTER	38
6.3 ØKT SAMARBEID MELLOM KOMMUNE, FRIVILLIGE ORGANISASJONER OG STØTTEKONTAKTENE	39
7. KONKLUSJON.....	40
REFERANSER	42

SAMMENDRAG

Rapporten er en evaluering av prosjektet STØFRI; Større aktivitet på fritiden for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. Dette er et utdanningstilbud i regi av Valnesfjord Helse- og idrettscenter. Kjernen i prosjektet er å bidra til økt fysisk aktivitet på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse, øke kompetansen til støttekontakter og fritidsassistenter i kommunene samt bidra til økt samarbeid mellom kommuner, frivillige organisasjoner og støttekontakter for bedre måloppnåelse. STØFRI har pågått i perioden 2007-2009/2010.

Støttekontaktordningen har eksistert i norsk sosiallovgivning i mange år og er en av de mest brukte tiltakene i sosialtjenesten og barnevernstjenesten. Fra 1950-tallet har bruken av støttekontakter blitt stadig mer utbredt. Ordningen ble først etablert ved institusjoner for barn og unge med psykiske problemer og etter hvert ble dette også et vanlig tiltak i sosialtjenesten og barnevernet. Støttekontakttjenesten har vært en lovfestet rettighet siden 1993. Undersøkelser har vist at kvaliteten på tjenesten varierer og at støttekontakttjenesten er lavt prioritert av kommunale arbeidsoppgaver. Nasjonale myndigheter og organisasjoner har gjennomført flere kampanjer for å høyne kvaliteten på og bruken av støttekontakttjenesten. Prosjektet STØFRI er også bærer av ambisjonen om å høyne kvaliteten på støttekontakttjenesten i kommunene.

Evalueringen av STØFRI har vært tosidig. På den ene siden har vi praktisert en følgeevaluering der evaluator har tatt del i møter og diskutert problemstillinger som har oppstått i løpet av prosjektperioden med prosjektledelsen for STØFRI. På den andre siden er evalueringen innrettet mot å vurdere hvorvidt STØFRI har oppnådd sine målsetninger om å bidra til økt fysisk aktivitet på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse, øke kompetansen til støttekontakter og fritidsassistenter i kommunene samt bidra til økt samarbeid mellom kommuner, frivillige organisasjoner og støttekontakter. For å vurdere i hvilken grad STØFRI har nådd sine målsetninger har vi undersøkt hvordan støttekontakttjenesten praktiseres i de kommunene som har deltatt på kursene og hvilke nytte kommuner og støttekontakter opplever å sitte igjen med etter at kursene er gjennomført. Dataene er samlet inn ved hjelp av kvalitative intervju og spørreskjema.

Om STØFRI

STØFRI er et kurstilbud. Kurset inneholder forelesninger og foredrag som gir deltakerne kunnskaper om betydningen av tilpasset fysisk aktivitet til brukere med funksjonshemninger, gir innblikk i hvordan støttekontakttjenesten er organisert i kommunene som deltar i kurset, gir innblikk i støttekontakttjenesten sett fra bruker og pårørende ståsted. Kurset inneholder også presentasjoner og innlæring av mulige fysiske aktiviteter støttekontakter og personer med funksjonshemninger kan gjøre sammen.

I perioden 2007-2009 har STØFRI vært gjennomført i 20 kommuner. Tilbudet har vært organisert etter to modeller:

- Kurs ved Valnesfjord Helseportssenter. Det deltok 85 personer fordelt på 10 kurs. Deltakende kommuner var: Vefsn, Øksnes, Saltdal, Bodø, Bardu, Bø, Nordreisa, Tromsø og Hammerfest kommuner.
- Ambulante kurs. Det deltok 90 personer fordelt på 6 kurs. Deltakende kommuner var: Meløy, Gildeskål, Grane, Hattfjelldal, Lenvik, Harstad, Nesseby, Sør-Varanger, Vadsø og Overhalla kommuner.

I utgangspunktet bygger STØFRI på et etablert kommunegruppetilbud ved VHSS, og prosjektet gjennomføres som en del av dette tilbudet. En kommunegruppe består av 8 barn/ungdommer i alderen 7-16 år og varer i 2 uker. Under oppholdet utgjør STØFRI 5 dager, og hvor målet er å gi deltagerne en faglig plattform, praktisk erfaring samt motivasjon for å møte utfordringen knyttet til aktiviteter på fritida for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. Prosjektledelsen for STØFRI besøkte hver enkelt kommune før og etter oppholdet for å vurdere om det ville være nødvendig å tilpasse kurset til spesifikke kommunale forhold eller utfordringer.

Resultater

Datainnsamlingen viser at støttekontaktene

- Ofte er rekruttert via uformelle kanaler eller sosiale nettverk
- Mange kommuner i liten grad engasjerer seg i hva støttekontakt og bruker gjør sammen
- Mange ikke kjenner til hvilken veileder de er tilkjent i kommunen, og sjelden eller aldri mottar veiledning
- Noen mottar veiledning og rapporterer jevnlig til koordinator
- Støttekontaktjobben innebærer mange funksjoner- dette gjør at jobben fra tid til annen er krevende

- Ofte er det bruker som avgjør hva timene med støttekontakt skal brukes til
- Tildeling av et vist antall timer med støttekontakt pr uke begrenser hva støttekontakt og bruker kan delta på av aktiviteter
- Jobben som støttekontakt er lavt lønnet
- Jobben er meningsfull

Dataene fra kommunene viser at

- Støttekontakt tilbys personer som trenger bistand i fritiden for å komme seg ut av egen bolig, delta i sosiale sammenhenger med andre, delta i aktiviteter
- Flere kommuner poengterer at de gjerne foreslår aktiviteter bruker og støttekontakt kan delta på sammen, men at det er brukeren som selv må bestemme hva vedkommende foretrekker.
- Etaten Pleie- og omsorg, barnevernet og NAV tilbyr støttekontakter, støttekontakttjenesten er samlet i en av kommunene i undersøkelsen
- Støttekontakttjenesten er lavt prioritert i det kommunale tjenesteapparatet.
- Det er satt av lite tid til å arbeide med, videreutvikle og forbedre støttekontakttjenesten.
- Noen kommuner samarbeider med noen få frivillige organisasjoner om tilbud til brukere, dette gjelder svært få av de som deltar i undersøkelsen.
- Kommunene har vansker med å rekruttere støttekontakter. Må ofte bruke uformelle sosiale nettverk i rekrutteringsarbeidet. Ofte at familie eller bekjent av brukeren og vedkommendes familie er støttekontakt.

Informantenes erfaringer fra STØFRI viser at

- Kunnskaper om tilpasset fysisk aktivitet for brukere har økt betydelig for både støttekontakter og de kommunale koordinatorene som deltok i prosjektet. Dette gjelder både de samlingene som ble arrangert ved VHSS og de ambulante samlingene.
- Støttekontakter oppfattet samværet med andre støttekontakter som verdifullt og ytret ønske om at kommunene følger opp dette med å arrangerer samlinger for støttekontakter og oppmuntre til samarbeid dem imellom. Likeledes med frivillige organisasjoner i kommunene.
- Kommunene som deltok på samlinger ved VHSS gjennomgikk like kurs. De ambulante kursene ble til en viss grad tilpasset kommunens behov og etterspørsel. Denne fleksibiliteten ble berømmet av kommunene.

- Enkelte kommuner har etablert samarbeid med frivillige organisasjoner i etterkant av deltakelse på STØFRI og er så langt fornøyd med det. Flere kommuner ser verdien av det og har ambisjoner om å gjøre det samme på sikt.
- Flere kommuner sier at de erkjenner at de har for liten kunnskap om hvordan en kan skape en mer aktiv fritid for funksjonshemmede og har behov for mer kunnskap om dette både når det gjelder fysisk aktivitet og kulturelle aktiviteter av ulike slag som kan være aktuelle å delta på.
- Flere kommuner påpekte at det hadde vært ønskelig om prosjektet STØFRI utvidet sitt perspektiv fra et nokså ensidig fokus på fysisk aktivitet til også å omfatte andre kulturelle aktiviteter.
- Dataene viser også at det totalt sett var større oppslutning om ambulante kurs enn kurs arrangert ved VHSS.

STØFRI hadde tre målsetninger og:

1. Resultatene fra evalueringen viser at fokuset på fysisk aktivitet og tilrettelegging av fysisk aktivitet har økt noe som et resultat av deltakelse i STØFRI.
2. Resultatene viser at kompetansen til støttekontaktene og fritidsassistenter har økt som resultat av STØFRI. Dette gjelder også en del kommunalt ansatte. Det er grunn til å merke seg at flere kommunalt ansatte etterspør mer kunnskap og kompetanse om hvilke aktiviteter som kan passe til ulike typer av problemstillinger. Dette er kunnskap de har bruk for – for å kunne veilede støttekontakter, men også for å kunne foreslå aktiviteter for brukere basert på faglig og erfaringsmessig kunnskap.
3. Resultatene viser at samarbeidet mellom kommuner, frivillige organisasjoner og støttekontakter er nokså svakt utviklet. I enkelte kommuner har dette samarbeidet tatt seg opp etter deltakelse på STØFRI, dette er kommuner som ønsker å videreutvikle dette samarbeidet til å omfatte flere organisasjoner. I de fleste kommunene kan ikke samarbeidet sies å ha økt som resultat av STØFRI, men flere av disse sier at de ønsker det og vil arbeide mot en slik målsetning dersom de får ressurser til det. Kommunalt ansatte har lite tid til å arbeide for å skape en bedre støttekontaktjeneste og tjenesten har lav prioritet internt i det kommunale tjenesteapparatet.

Samlet viser resultatene at STØFRI har lyktes ned noen av sine målsetninger. Prosjektet har lagt vekt på å bidra til at brukere oppleve sosialt samvær parallelt med meningsfulle fysiske aktiviteter. Prosjektet har lagt vekt på at barn og unge og andre brukergrupper skal bli presentert for muligheter for så å kunne velge hva de ønsker å være med på av fritidsaktiviteter; klatring, svømming, friluftsliv, ballspill osv. Flere kommuner har kritisert STØFRI for å være for ensidig opptatt av fysiske aktiviteter og etterlyser at fokus også rettes mot kulturelle aktiviteter.

STØFRI må forstås som et bidrag til arbeidet med å heve kvaliteten på støttekontaktjenesten og som pågår flere steder i landet. Det er grunn til å vurdere om prosjektet bør følges opp av ytterligere kurs eller prosjekter som har til hensikt å fremme kompetanse og samarbeid for å skape en bedre støttekontaktjeneste.

SUMMARY

The report is an evaluation of the project STØFRI; Greater activity in leisure time for children and youth with disabilities. This is an offer of education by Valnesfjord Health Sport Centre (VHSS). The core of the project is to contribute to increased physical activity in leisure time for children and youth with disabilities, increase the competence of assistants and recreational assistants in municipalities and contribute to increased cooperation between municipalities, voluntary organizations and support persons for better achievement. The project has been active in the period 2007-2009/2010.

Support persons have existed in the Norwegian social legislation for many years and are one of the most widely used measures in social services and child welfare services. From the 1950s, the use of assistants has become increasingly widespread. Support persons were first established at institutions for children and adolescents with mental health problems and eventually this was also a common measure in social services and child protection. Studies have shown that the quality of service varies and that the support service is of low priority. National governments and organizations have conducted several campaigns to raise the quality and use of support recreational persons. STØFRI has as its ambition to raise the quality of support services in the municipalities.

The purpose of the evaluation of STØFRI has been twofold. On the one hand, the evaluator has taken part in meetings and discussed issues that have arisen during the project period, with project management for STØFRI. On the other hand, the evaluation aimed to assess whether STØFRI has achieved its goals of helping to promote increased physical activity in leisure time for children and youth with disabilities, increase the competence of assistants and recreational assistants in municipalities and contribute to increased cooperation between municipalities, voluntary organizations and support recreational persons. To assess the extent to which STØFRI have achieved their objectives, we examined how the support service is practiced in the municipalities that have participated in the project, and to what extent the project is considered as valuable to support persons and local executive officers in the municipalities. Data were collected by qualitative interviews and questionnaires.

The project

STØFRI represents a range of courses. The course includes lectures and presentations that provide participants' with knowledge about the importance of physical activity suited to users with disabilities. It provides insight into how support services are organized in the municipalities participating in this course, and it provides insight into the support service as seen from a user and family perspective. The course also includes presentations and exercises of possible physical activities that support persons and people with disabilities can practice.

In the period 2007-2009 STØFRI has been implemented in 20 municipalities, and organized in two ways:

- Courses at the VHSS. 10 courses were arranged and 85 persons participated. Participating municipalities were: Vefsn, Øksnes, Salten, Bodø, Bardu, Bø, Nordreisa, Tromsø and Hammerfest municipalities.
- Ambulant courses. 6 courses were arranged and 90 persons participated. Participating municipalities were: Meløy, Gildeskål, Grane, Hattfjelldal, Lenvik, Harstad, Nesseby Sør Varanger, Vadsø and Overhalla municipalities.

Results

STØFRI had three goals and:

1. The results of the evaluation show that the focus on physical activity and facilitation of physical activity has increased slightly as a result of participation in STØFRI.
2. The results show that the competence to support the contacts and leisure assistants has increased as a result of STØFRI. It is noteworthy that several municipal employees demand more knowledge and expertise about the activities that can be accommodated to different types of diagnoses. This is knowledge they need - in order to guide the support recreational persons, but also to propose activities for users based on professional experience and knowledge.
3. The results show that cooperation between municipalities, voluntary organizations and support persons is rather poorly developed. In some municipalities, this cooperation has increased after participation in STØFRI. In these municipalities local authorities wish to develop this kind of partnership further to also include other types of voluntary organizations. It is a problem that

local government employees have little time to create better support services, and the services have a low priority within the municipal services.

Overall, the results show that STØFRI have succeeded in some of its objectives. The project has focused on helping users experiencing social interaction together with meaningful physical activities. The project has emphasized that children and young people and other users will be presented to opportunities so they can choose what kind of recreational activities, climbing, swimming, outdoor activities or ball games they want to engage in. Several municipalities have criticized STØFRI for being too singularly concerned with physical activities and call for a focus also on cultural activities.

STØFRI must be understood as a contribution to efforts to improve the quality of service and support that is taking place in several places in the country. There is reason to consider whether the project should be followed up by additional courses or projects which are intended to promote the expertise and cooperation needed to create a better support service for people with disabilities.

1. INNLEDNING

Valnesfjord Helsesportssenter (VHSS) gjennomførte i 2005 og 2006 i samarbeid FFO-Nordland (Funksjonshemmedes fellesorganisasjon) et pilotprosjekt med større aktivitet på fritiden for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse som målsetting (STØFRI). Grunnpilaren i STØFRI var å utdanne støttekontakter og fritidsassistenter som en del av kommunegruppetilbudet ved Valnesfjord Helsesportssenter. Kommunegruppetilbudet er et tilbud der FYSAK-kommuner¹ søker inn en gruppe barn og ungdom fra sin kommune.

Pilotprosjektet var vellykket og det ble besluttet å videreføre STØFRI-prosjektet i større målestokk i perioden 2007-2009. I denne tidsperioden ble samtlige kommuner i Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark invitert til å delta i prosjektet STØFRI. Formålet med prosjektet var å bidra til en bedre støttekontakttjeneste for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse gjennom å øke

- aktiviteten på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse
- kompetansen til støttekontaktene og fritidsassistenter
- samarbeidet mellom kommune, frivillige organisasjoner og støttekontaktene slik at en kan nyttiggjøre seg støttekontaktene på en bedre måte

Prosjektet STØFRI er finansiert av Helsedirektoratet, stiftelsen Sophies Minde, Nordland Fylkeskommune og Innovasjonsprogram Salten.

Støttekontaktordningen har eksistert i norsk sosiallovgivning i mange år og er en av de mest brukte tiltakene i sosialtjenesten og barnevernstjenesten (Soldal 2005). Fra 1950-tallet har bruken av støttekontakter blitt stadig mer utbredt. Ordningen ble først etablert ved institusjoner for barn og unge med psykiske problemer og etter hvert ble dette også et vanlig tiltak i sosialtjenesten og barnevernet. Støttekontakttjenesten har vært en lovfestet rettighet siden 1993 (Bergh 2000). Det har vært gjennomført flere kampanjer for å høyne kvaliteten på og bruken av støttekontakttjenesten (Bliksvær 1997, Bergh 2000, Soldal 2004). STØFRI er også et tiltak iverksatt for å høyne kvaliteten på støttekontakttjenesten.

¹ FYSAK er en forkortelse for fysisk aktivitet.

Denne evalueringen tar for seg STØFRI i perioden 2007-2009. Evalueringsrapporten inneholder en beskrivelse av prosjektgjennomføringen og en analyse av nytteverdien av prosjektet.

1.1 FORSKNINGSSPØRSMÅL I EVALUERINGEN

Støttekontaktordningen har eksistert i mange år, men det finnes lite forskningsbasert kunnskap om ordningen (Soldal 2005). De undersøkelser som er gjort kartlegger i hovedsak mengde og omfang, men det fins lite kunnskap som kan si noe om hvilken plass ordningene har innenfor det totale repertoaret av løsninger, og hvordan ordningene praktiseres og blir forstått i den kommunale hverdag.

Praktisk består STØFRI-prosjektet av en kombinasjon av tre innfallsporarter; 1; et habiliteringsopphold for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse, 2; et kurs for støttekontakter og fritidsassistenter, 3; endring av prosesser i kommunene på systemnivå for å bedre kvaliteten på- og organiseringen av støttekontakt-tjenesten. Disse tre innfallsporene henger nært sammen og overlapper hverandre på flere områder. Det ene er at støttekontaktkurset foregår sammen med habiliteringsoppholdet og at barnas ledsagere er delaktig i noe av kurset, samtidig som støttekontaktene har mye av sin praksisundervisning sammen med barna/ungdommene. Vel så viktig er overlappingen mellom punkt 2 og 3, at deler at støttekontaktkurset handler om å starte prosessen for konkrete tiltak som skal settes i gang etter endt kurs og habiliteringsopphold.

Evalueringen tar sikte på å belyse:

- *hvordan støttekontakttjenesten praktiseres i den enkelte kommune*
- *om kommuner og støttekontakter vurderer STØFRI som nyttig for å skape en bedre støttekontakttjeneste?*
- *om STØFRI bidrar til at kommunene tar støttekontaktene i bruk på en annen måte enn tidligere?*
- *om kommunene arbeider for å etablere tettere samarbeid mellom aktører i frivillig sektor og støttekontakttjenesten?*

1.2 GANGEN I RAPPORTEN

Det neste kapitlet er en kort redegjørelse for støttekontakttjenesten og hvordan den er praktisert i kommunene. I kapittel 3 beskriver vi formålet med STØFRI, hvordan prosjektet ble organisert og innholdet. Kapittel 4 er en beskrivelse av hvilke undersøkelsesmetoder som er gjort bruk av for å fremskaffe datamaterialet som ligger til grunn for evalueringen. Deretter følger en beskrivelse av datagrunnlaget for evalueringen. Det utgjør en undersøkelse av støttekontaktene erfaringer med denne tjenesten og deres arbeidsvilkår, en undersøkelse av hvordan kommunene som har deltatt i prosjektet har organisert sin støttekontakttjeneste og hvilken prioritet tjenesten har i kommunen. Kapitlet viser også hvordan kommunene og støttekontaktene vurderer egen nytte av STØFRI-kursene. Kapittel 6 er en kort sammenfatning og drøfting av datamaterialet. Kapittel 7 er konklusjonen.

2. STØTTEKONTAKTORDNINGEN OG FYSISK AKTIVITET

Støttekontakt er en av mange tjenester som har som foremål å oppfylle formålsparagrafen i sosialtjenesteloven (§ 1-1), om å "gi menneske mulighet til å leve og bo selvstendig og ha en meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre." Andre tilgrensede ordninger er brukerstyrt personlig assistanse (BPA), fritidsassistent, miljøarbeidere, og veilederordning ("ledsager") til bruk f.eks. ved feriereiser. Disse er i ulik grad pålegg forankret i lov. I tillegg har frivillig sektor (lag og foreninger) de siste tiårene i økende grad blitt oppfattet som en viktig støttespiller i realiseringen av sosialpolitiske målsettinger. Ordningene er ulike når det gjelder type og grad av formalisering og profesjonalisering på ytersiden, og de er ulike når det gjelder finansiering og rettighetsfesting for brukeren, og plikt for kommunen. I tillegg finnes det innsatser i regi av andre aktører, herunder hører f.eks. samarbeidet mellom FFO og Valnesfjord Helseportssenter (VHSS) i Nordland om forsøket med opplæring av støttekontakter i to forsøkskommuner (pilotprosjektet). Samlet sett utgjør ordningene et omfangsrikt og sammensatt repertoar av virkemiddel, og som kommunale tjenesteytere skal ha kunnskap om og gjøre bruk av når et behov melder seg.

Støttekontaktordningen har eksistert i norsk sosiallovgiving i mange år, og er et av de mest brukte tiltakene i sosialtjenesten, nå NAV, og barnevernstjenesten (Soldal 2005). Vi finner tilsvarende ordninger også i andre land. Det har likevel vist seg å være en tjeneste som er lavt prioritert i norske kommuner, og det har gjentatte ganger vært gjennomført satsinger og kampanjer for å høyne nivået på kvaliteten og bruken av tjenesten (Bliksvær 1997, Soldal 2004, Bergh 2000), blant annet som del av regjeringens handlingsplaner for funksjonshemmede.

Barn og ungdom med funksjonsnedsettelse opplever isolasjon og har ofte liten vennekrets. Fritidsarenaer er viktige for realisering av livsholdninger og livsopplevelser, og gir også bedre livskvalitet. De fleste samfunnsborgere opplever dette som selvfølgelige velferdsgoder, mens for personer med funksjonsnedsettelse kan det være vanskelig å fylle fritiden med meningsfull aktivitet. Ulike aktivitetsarenaer, og særlig fritidsarenaer er blant de viktigste arenaer som kan utgjøre forskjellen mellom det å være bruker og det å være borger (NOU 2001:22 "Fra Bruker til Borger").

Barn i dag – i morgen voksen slår fast at vennskap og sosial omgang dannes ut fra nærhet til, og i fellesskap om, aktiviteter sammen med andre på samme alder. Det er viktig å få kontakt med andre barn eller ungdom for å ha noen å sammenligne seg med og for å få styrket egen identitet. Det må derfor finnes et kultur- og fritidstilbud hvor barn og ungdom med funksjonsnedsettelse kan delta sammen med andre. Utfordringene blir å bidra til å skape tilhørighet i vennekrets, prioritere inkluderende aktiviteter, ivareta sosiale relasjoner og å hindre at samfunnet bidrar til utestenging og diskriminering fra viktige arenaer. (Delrapport 1, Samsynt og Framsynt, SKUR/Høgskolen i Bodø januar 2007)

Fysisk aktivitet er kanskje et av de viktigste virkemidlene for å få til gode aktivitets- og deltakelsesarenaer. Gode erfaringer med å lykkes og egen følelse av suksess er "lett" å få til på mange av våre aktivitetsarenaer, og er avgjørende for videre motivasjon og engasjement.

I mange tilfeller vil det være nødvendig å tilpasse aktiviteten. Tilpasset fysisk aktivitet handler først og fremst om aktivitet på tross av og, ikke på grunn av, en funksjonsnedsettelse. Tilpasset fysisk aktivitet er et viktig tiltak i en habiliteringskjede. Læring av aktiviteter er et mål i seg selv. Behandlings- og helsegevinster er positive bivirkninger av økt fysisk aktivitet, uavhengig av formål med aktiviteten.

Tilpasset fysisk aktivitet er også en alminnelig rettighet, hvor det er et mål i seg selv å lære aktiviteter som gjør barn og ungdom med funksjonsnedsettelse i stand til å delta på de kulturelt verdsette arenaer. I den sammenhengen blir det spesielt viktig å gi anledning til å utforske sitt potensial i forhold til kropp og aktivitet innenfor rammen av vanlige fritidsaktiviteter og tradisjonell aktivitetskultur.

For barn og ungdom med nedsatt funksjonsevne handler det om gi dem egen følelse av suksess og mange opplevelser med å lykkes, i et inkluderende og aktivt miljø. I mange offentlige planer og utredninger understrekes betydningen av å stimulere barn og ungdom til større aktivitet på viktige lærings- og aktivitetsarenaer. Nedbygging av funksjonshemmende barrierer vektlegger tilgjengelighet og universell utforming. Denne meldingen signaliserer en realisering av verdier som likeverd, selvbestemmelse, aktiv deltakelse, personlig og sosialt ansvar (St.meld. nr. 40 2002-2003).

Kompetanseheving og satsinger

I 2002 ble det startet opp et videreutdanningstilbud for helse- og sosialarbeidere innen organisering, opplæring og rettleiding av støttekontakter, avlastere og frivillige ved Høgskolen i Bergen, forankret i St.meld. nr. 40 (2002-2003) "Nedbygging av funksjonshemmende barrierer". Bakgrunnen for satsingen er at denne type tjenester er lavt prioritert i kommunene, og at det er behov for et kompetanseløft. Studiet er utviklet for å møte behovet hos yrkesutøvere som tilrettelegger og tilpasser tiltak og tjenester knyttet til fritiden for mennesker med spesielle behov slik at de kan få en meningsfull fritid. Intervjuer av studenter som deltok i videreutdanningen viste at det er bred enighet om at det dreier seg om viktige tjenester som ofte blir forsømte eller nedprioritert i kommunene (Bliksvær og Gjertsen 2007). Det ser ut til å være behov for en bevisstgjøring i kommunene, – sette tjenestene på dagsorden og bidra til å se nye løsninger.

Det er grunn til å ha forventninger til at den nyetablerte satsningen "Fritid for alle. Mangfold i støttekontakt-tjenesten"², som er et samarbeid mellom Helsedirektoratet og Kristiansand kommune, vil kunne bidra positivt til å øke oppmerksomheten om tjenestene, og binde sammen erfaringer og kunnskap om kompetansetilbud knyttet til dem (St.meld. nr 25 (2005 – 2006) Mestring, muligheter og mening).

Oppfølgingsprosjektet/kursene ved VHSS er altså også interessant å se i en større sammenheng. De opererer i et felt som består av både tradisjon og nyskaping. Den omhandler tjenester som har eksistert relativt lenge og i mer eller mindre uendret form i kommune-Norge de siste tiårene. Det har vært få reformer og utført lite forskning om tjenestene, noe som gir et bilde av beskjeden status og oppmerksomhet om tjenestene – til tross for deres omfang.

² Se nettstedet: www.fritidforalle.no

3. PRESENTASJON AV PROSJEKTET STØFRI³

3.1 STØFRI – ORGANISERING, MÅLSETTINGER OG INNHOLD

Pilotprosjektet til STØFRI ble i 2005 og 2006 gjennomført i to kommuner, Alstahaug kommune i Nordland og Nordreisa kommune i Troms. VHSS erfarte at disse kommunene i etterkant satte større fokus på aktiviteter i fritiden for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. Det så ut til at ansvarlige instanser i kommunen så flere muligheter i egen organisasjon i samhandling med brukerne.

I perioden 2007-2009 har STØFRI vært gjennomført i 20 kommuner. Tilbudet har vært organisert etter to modeller:

- Kurs ved Valnesfjord Helsesportssenter. Det deltok 85 personer fordelt på 10 kurs. Deltakende kommuner var: Vefsn, Øksnes, Saltdal, Bodø, Bardu, Bø, Nordreisa, Tromsø og Hammerfest kommuner.
- Ambulante kurs. Det deltok 90 personer fordelt på 6 kurs. Deltakende kommuner var: Meløy, Gildeskål, Grane, Hattfjelldal, Lenvik, Harstad, Nesseby, Sør-Varanger, Vadsø og Overhalla kommuner.

I utgangspunktet bygger STØFRI på et etablert kommunegruppetilbud ved VHSS, og prosjektet gjennomføres som en del av dette tilbudet. En kommunegruppe består av 8 barn/ungdommer i alderen 7-16 år og varer i 2 uker. Under oppholdet utgjør STØFRI 5 dager, og hvor målet er å gi deltagerne en faglig plattform, praktisk erfaring samt motivasjon for å møte utfordringen knyttet til aktiviteter på fritida for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. I tillegg besøker prosjektledelsen for STØFRI hver enkelt kommune før og etter oppholdet med sikte på utviklingsarbeid knyttet til støttekontaktordningen.

Formålet med STØFRI kan formuleres i tre punkter:

- å øke aktiviteten på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Hovedfokus er rettet mot fysiske aktiviteter

³ Se også Valnesfjord Helsesportssenter sin nettside:
http://www.valnesfjordhelsesport.no/?a_id=442

- å øke kompetansen til støttekontakter og fritidsassistenter. For eksempel ved å gi støttekontaktene praktisk kunnskap, tips og råd om hvilke aktiviteter det kan være relevant å introdusere barn og unge med funksjonshemninger for og hvordan aktivitetene praktisk kan gjennomføres.
- å bidra til økt samarbeid mellom kommune, frivillige organisasjoner og støttekontakter. For på denne måten å kunne nyttiggjøre seg støttekontakttjenesten på en bedre måte.

Et av prosjektets viktigste forventede resultater er økt aktivitet på fritiden for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. Det forutsettes at dette skal kunne oppnås gjennom følgende delmål:

- bedre lokal forankring og samhandling av støttekontaktordninger
- å etablere ordninger som sikrer støttekontaktene organisatorisk forankring og faglig oppfølging.
- at det settes større fokus og prioritet på støttekontakt- og fritidsassistentordningen i den enkelte kommune.
- å bedre rekrutteringen av støttekontakter og fritidsassistenter i kommunen.
- å etablere og stimulere lokalt nettverk

Prosjektets målgruppe er:

- Barn og ungdom med funksjonsnedsettelse og lokalt nettverk (formelt og uformelt/offentlig og frivillig sektor) rundt den enkelte.
- Støttekontakter
- Ansatte i kommunen med ansvar for støttekontakttjenesten

3.2 KORT OM KOMMUNEGRUPPER VED VALNESFJORD HELSESPORTSSENTER

Valnesfjord Helseportssenter samarbeider med FYSAK-programmet om tilbud for barn og ungdom med funksjonsnedsettelse. FYSAK-programmet har som mål å hjelpe kommunene i å etablere lokale tilbud innenfor helsefremmende og forebyggende arbeid og rehabilitering/habilitering. Valnesfjord Helseportssenter

sender invitasjon til alle FYSAK-kommuner om å søke inn kommunegrupper barn/ungdom til 2-ukers treningsopphold. Kommunegrupper innebærer at det søkes inn brukere fra samme kommune, eller at kommuner slår seg sammen og søker inn en gruppe. Dette for å kunne gi et godt utgangspunkt for tverrfaglig oppfølging i egen kommune. Det er av stor betydning å engasjere flere instanser, for eksempel representant fra elevens skole, FYSAK-koordinator, fysioterapeut, helsesøster og representant fra aktuelle frivillige organisasjoner. I løpet av oppholdet inviteres tverrfaglig team fra kommunen til VHSS, nettopp for å sikre god oppfølging når brukerne kommer hjem.

Målsettingen for slike opphold er å:

- støtte opp om og/eller etablere, utvikle og videreutvikle det lokale nettverket rundt den enkelte bruker og nettverket rundt gruppen barn og ungdom med funksjonsnedsettelse, det gjelder både det formelt faglige og sosialt nettverk.
- etablere lokale aktivitet hvor enkeltpersoner, evt. grupper får mulighet for bedre oppfølging fra lokale instanser etter opphold på VHSS
- øke kompetansen i kommunen for iverksetting av aktivitetstiltak for personer med funksjonsnedsettelse
- gi den enkelte, ut fra sin problemstilling (diagnose), et tilbud om spesialisert medisinsk rehabilitering.
- formidle kompetanse/erfaringer mellom VHSS og kommunale instanser/organisasjoner.
- bedre forståelsen blant personalet på VHSS for hvilke ramme faktorer kommunale og andre lokale instanser arbeider under.

3.3 ORGANISERINGEN AV STØFRI

STØFRI-prosjektet ble i perioden 2007-2009 ledet av en prosjektleder ansatt ved VHSS. I prosjektperioden har to personer hatt posisjonen som prosjektleder. Ingen av disse var involvert i pilotprosjektet.

Prosjektet hadde en styringsgruppe, som besto av følgende representanter:

- Prosjektleder (VHSS)
- FFO Nordland
- Valnesfjord Helseportssenter (team: habilitering)

- Nordland Fylkeskommune
- Fauske kommune
- Stiftelsen Sophies Minde

Det har vært arrangert 8 styringsgruppemøter i perioden 2007- 2009.

STØFRI-kursene har vært gjennomført etter to modeller. Da STØFRI startet opp i 2007 ble alle FYSAK-kommunene i Nord- Trøndelag, Nordland, Troms, og Finmark invitert til å delta på kurs ved Valnesfjord Helseportssenter. Rekrutteringen av kommuner til deltakelse i prosjektet viste at mange ikke så seg i stand til å reise til VHSS for å ta del i kurset. Det ble derfor besluttet at det også skulle opprettes tilbud om ambulante kurs. Deltakelsen på kursene ved VHSS krevde ingen betaling fra kommunene side, oppholdet ble dekket av prosjektmidlene fra Helsedirektoratet og Sophies Minde. Kommunene fikk imidlertid ikke kompensert for tapt arbeidsfortjeneste under oppholdet og dette syntes å medføre at mange kommuner ikke så seg økonomisk i stand til å ta del i kurs arrangert ved VHSS.

Kurs ved Valnesfjord Helseportssenter

Kursene hadde en varighet på 5 dager. Invitasjonen til kommunene omfatter støttekontakter, barn og unge med funksjonsnedsettelse og kommunalt ansatte som arbeider med støttekontaktjenesten (støttekontaktkoordinatorer e. l.).

Ambulante kurs

Prosjektlederen for STØFRI og forelesere ved kurset reiser ut til kommunene. Det ble arrangert kurs i enkelte kommuner, men flere småkommuner slo seg også sammen og det ble arrangert ett felles ambulant kurs for disse. Det ble for eksempel arrangert ett ambulant kurs for nabokommunene Hattfjelldal og Grane i søndre Nordland.

I forkant av STØFRI-kursene reise prosjektlederen til den/de aktuelle kommune (ne) hvor det ble holdt et formøte med støttekontaktkoordinatorer og kommunale ledere med ansvar for støttekontaktjenesten. Formålet var å kartlegge hvordan støttekontaktordningen ble praktisert i kommunen og vurdere mulighetene for å involvere frivillige organisasjoner i kommunen. Prosjektledelsen ved VHSS var forberedt på at det kunne oppstå behov for justeringer av kursprogrammet dersom forhold i kommunene tilsa det.

I løpet av STØFRI-kursene ble det forelest og undervist i følgende tema:

- Betydningen av tilpasset fysisk aktivitet. Dette er foredrag om betydningen av fysisk aktivitet for vår helsetilstand generelt og for barns motoriske utvikling. Forelesningene tok også opp praktiske implikasjoner av fysisk aktivitet.
- Nye veier i støttekontakttjenesten. Denne delen av kurset rettet oppmerksomheten mot a) hvordan støttekontakttjenesten er organisert i i den enkelte deltakende kommune, og b) en orientering om Helsedirektoratets satsing på støttekontaktordningen fra 2007 *Saman med andre - nye veier i støttekontakttjenesten*.
- Veien til en aktiv fritid. Dette foredraget vektlegger brukerens perspektiv. En bruker presenterer sine erfaringer.
- Erfaringer med støttekontakttjenesten sett fra pårørendes ståsted.
- Et inkluderende fritidstilbud. Dette foredraget ble holdt av representanter for frivillig sektor som har arbeidet for å inkludere barn og unge i aktiviteter.
- Praktisk aktivitet. Presentasjon og innlæring av mulige aktiviteter støttekontakter og personer med funksjonshemninger kan gjøre sammen. Kursdeltakerne som oppholdt seg på VHSS ble presentert for en rekke aktivitetsmuligheter både i gymsalen, svømmehall og utendørs. Kursdeltakerne på ambulante kurs fikk også ideer til aktiviteter som er lett å tilpasse til ulike typer av funksjonshemninger og som krever lite utstyr. Denne opplæringen foregikk innendørs.

Innholdet i kursene som ble arrangert ved VHSS ble naturlig nok mer omfattende enn innholdet i de ambulante kursene som kun omfattet en dag.

I forbindelse med begge kursetypene fikk lokale lag og foreninger i kommunene anledning til å presentere seg og det ble stedvis arrangert gruppediskusjoner om tema knyttet til støttekontakttjenesten i den/de aktuelle kommunene.

4. METODE

I denne evalueringen tar vi i bruk flere typer data

- Kvalitative intervju
- Spørreskjemabasert informasjon
- Dokument
- Informasjon innsamlet gjennom observasjon og deltakelse

Evalueringen av STØFRI er både en følgeevaluering og sluttevaluering av prosjektet. Evaluatør har fulgt prosjektet og tatt del i diskusjoner vedrørende utfordringer og veivalg i prosjektperioden, dette omtaler vi som følgeforskning. I denne rapporten legger vi vekt på å undersøke hvordan støttekontaktjenesten praktiseres i kommunene som har deltatt i STØFRI, og i hvilken grad deltakerne i STØFRI oppfattet kursene som relevante og nyttige.

For å kunne beskrive STØFRI har vi hatt flere samtaler med prosjektledelsen for prosjektet. Vi har også deltatt i møter om prosjektet.

For å kunne skaffe til veie informasjon om hvordan kommunene som har deltatt i prosjektet oppfatter kurset og skaffe til veie informasjon om hvordan denne enkelte kommune har organisert støttekontaktjenesten har vi gjennomført telefonintervju. Informasjon om hvordan støttekontaktene oppfatter støttekontaktjenesten i egen kommune og erfaringer fra STØFRI er samlet inn gjennom spørreskjema.

4.1 KVALITATIVE INTERVJU

Kvalitativ metode er velegnet for å få utfyllende kunnskaper om et fenomen samtidig som en i større grad kan fange samspill mellom forhold av betydning. Gjennom å intervju ansatte i kommunene som arbeider med støttekontaktjenesten kan vi få kunnskaper om hvordan kommunene har organisert sin støttekontaktjeneste, og hvilke erfaringer de har fra sin deltakelse i STØFRI-kurset. Har for eksempel deltakelsen ledet til endringer kommunalt? Slikt kan ikke fanges på samme måte i kvantitative studier.

Rekrutteringen av informanter til denne undersøkelsen ble gjort via telefon. Vi ringte hver enkelt kommune som har deltatt i STØFRI for å be om et intervju med den/de ansatte som arbeidet med støttekontakttjenesten. Vi intervjuet i alt 12 kommunalt ansatte. I og med at hver enkelt har uttalt seg under den forutsetning at informasjonen som fremkommer anonymiseres vil vi ikke oppgi hvilke kommuner som deltok i intervjuundersøkelsen. Intervjuene ble gjennomført over telefon.

Da vi kontaktet kommunene for å be om intervju var det enkelte kommuner som reservert seg fra å delta i undersøkelsen. Enkelte steder hang dette sammen med at den personen som hadde hatt ansvaret for støttekontakttjenesten da STØFRI-kurset pågikk hadde sluttet i kommunene eller gått over i en annen stilling. Det ble oppgitt at hun/han av den grunn ikke lengre var tilgjengelig som informant for denne undersøkelsen. Et par kommuner svarte at de ønsket å få spørsmålene vi ville stille på mail og besvare dem skriftlig. Dette kunne vi ikke akseptere i og med at det ville medføre en annen metodisk tilnærning enn til de som ble intervjuet muntlig. I enkelte kommuner var det på intervjutidspunktet svært vanskelig å oppnå kontakt med rette vedkommende uten at det ble oppgitt noen årsak til dette.

Informantene som tar del i intervjuundersøkelsen representerer både kommuner som tok del i den ambulante kursmodellen og kursene ved VHSS. De fleste av disse har helsefaglig bakgrunn.

Under intervjuene ble det benyttet en halvstrukturert intervjuguide med tema som vi ønsket å få belyst. Samtidig la vi vekt på en åpen tilnærming slik at informantene også fikk muligheten til å fortelle hva de syntes var viktig informasjon.

Informantene ble blant annet bedt om å gjøre rede for hvordan den kommunale støttekontakttjenesten var organisert, hvordan de går fram for å rekruttere støttekontakter, hva de tilbyr av veiledning til støttekontaktene, i hvilken grad det er inngått samarbeidsrelasjoner med frivillige organisasjoner eller om de har planer om å etablere slikt samarbeid, hvordan de selv vurderer kvaliteten på støttekontaktordningen i kommunen og om de anser STØFRI for å være et nyttig kurs for kommunalt ansatte og støttekontaktene, og i så fall på hvilken måte.

4.2 SPØRRESKJEMABASERT UNDERSØKELSE

Prosjektledelsen for STØFRI ved VHSS gjennomførte en spørreskjembasert undersøkelse rettet til samtlige deltakere etter at kursene var gjennomført. I denne evalueringen baserer vi oss på resultatene fra spørreundersøkelsen som prosjektledelsen ved VHSS gjennomførte (Bergli 2010). VHSS sin undersøkelse dekker mange av de spørsmålene som vi vil undersøke her og vi vet av erfaring at svarprosenten ofte blir lav når personer med kort mellomrom får nokså like spørreskjema. En slik fremgangsmåte har svakheter. Det kan tenkes at respondentene på samme spørsmål ville svart kursholder og evaluator ulikt. I og med at spørreundersøkelsen som ble gjennomført i regi av VHSS var anonym og ikke kan spores tilbake til den enkelte kommune kan vi likevel forvente at denne skjevheten ikke slår ut på måter av avgjørende betydning. Evaluator var for øvrig involvert i design av intervju guide m.m.

33 av støttekontaktene som hadde deltatt på STØFRI svarte på spørreskjemaet. De 33 fordeler seg på 14 av de 20 kommunene som deltok i prosjektet. Av disse sa 16 seg villig til å delta i kvalitative intervju for å utdype resultatene av spørreundersøkelsen.

Ved hjelp av spørreskjemaet forsøkte VHSS å kartlegge om STØFRI-kursene hadde ført til at støttekontaktene hadde endret sin arbeidspraksis på en slik måte at bruker og støttekontakt var mer fysisk aktiv etter STØFRI-kurset enn tidligere, om kontakten med veileder i kommunen hadde økt, om samarbeidet med andre støttekontakter og frivillige organisasjoner i kommunen hadde økt eller var som før og om kunnskapene om tilpasset fysisk aktivitet hadde økt som en følge av STØFRI-kurset.

4.3 FORSKNINGSETISKE SIDER VED EVALUERINGEN

Prosjektet er meldt og godkjent av Personvernombudet for forskning ved Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD). Ved de kvalitative intervjuene ble det gitt informert samtykke. Informanter og kommunenavn er anonymisert i fremstillingen og analysen av dataene.

5. PRESENTASJON AV DATAMATERIALE

Dette kapitlet bygger på de kvalitative intervjuene som er gjennomført med 12 kommunalt ansatte, og spørreskjemabasert/intervjubasert undersøkelser rettet til støttekontaktene som deltok i STØFRI.

Kapitlet beskriver først den kommunale støttekontakttjenesten sett fra støttekontaktens ståsted. Deretter støttekontakttjenesten sett fra kommunenes ståsted. Til slutt gjør vi rede for informantenes erfaringer fra STØFRI.

5.1 STØTTEKONTAKTTJENSTEN SETT FRA STØTTEKONTAKTENES STÅSTED

Støttekontaktene ble spurt om hvordan de ble rekruttert til jobben. De fleste svarer at de ble rekruttert av noen de kjenner. Flere av støttekontaktene ble kontaktet direkte av brukerne selv eller deres pårørende og forespurt om å ta jobben som støttekontakt. Arbeidskontrakten støttekontaktene inngår med kommunene har en varighet på ett år av gangen.

De fleste av støttekontaktene sier at kommunene i liten grad engasjerer seg i hva brukeren og støttekontakten bruker tiden de er sammen til. Enkelte kommuner krever at støttekontaktene rapporterer jevnlig til støttekontaktkoordinatoren i kommunen om hva bruker og støttekontakt gjør sammen, men de fleste rapporterer sjelden eller aldri og blir ikke anmodet om det fra kommunene side.

Støttekontaktene oppgir at de sjelden eller aldri mottar veiledning fra kommunenes side. Begrunnelsene som oppgis er at støttekontaktkoordinatoren har det for travelt. Støttekontaktene oppgir samtidig at de sjelden tar kontakt med støttekontaktkoordinatoren eller andre ansatte i kommunen for å be om veiledning. En betydelig andel av støttekontaktene oppgir at de ikke er kjent med hvem som er deres veileder.

Av de spurte sier 42 % av støttekontaktene at den viktigste motivasjonen for å være støttekontakt er at jobben oppleves som meningsfylt og inspirerende. En av støttekontaktene sier

Det er gøy å se at andre lyser opp av mitt nærvær. Det gjør meg glad.

Flere av støttekontaktene uttrykker at støttekontaktjobben kan være vanskelig. Denne opplevelsen oppstår i situasjoner der støttekontakten er usikker på hvordan hun eller han bør handtere situasjonen eller hendelser som oppstår og der støttekontakten står alene om å skape et godt tilbud for brukeren. En annen årsak til at støttekontaktjobben kan oppleves som vanskelig er at støttekontakten ofte både skal fylle funksjonen som assistent, pådriver, grensesetter og være serviceinnstilt overfor brukeren.

Spørreundersøkelsen og intervjuene med støttekontaktene som tok del i STØFRI viser at ingen av informantene er kjent med eller har diskutert målsetningene med støttekontaktordningen med egen arbeidsgiver eller brukerens pårørende. I og med at de ofte mangler noen å diskutere innholdet i tjenesten med spør de ofte brukeren hva vedkommende har lyst til å bruke tiden til.

Flere av støttekontaktene sier at de selv kjenner til aktiviteter de har hatt lyst til å ta brukeren med på men hvor økonomiske hensyn og hensynet til fordelingen av timer stopper realiseringen av slike tiltak. En fortalte at han hadde lyst til å ta med brukeren på overnattingstur, men dette ville føre til at de ville forbruke støttekontakttimer for 2 måneder framover – og det var mer ønskelig at brukeren hadde støttekontakttimer jevnelig enn at de ble forbrukt i løpet av ett døgn. Økonomi og tid setter derfor grenser for hvilke aktiviteter den enkelte støttekontakt kan arrangere for brukeren.

Dataene viser også at støttekontaktene og støttekontaktkoordinatorene sjelden eller aldri mottar kritiske innvendinger mot den måten støttekontaktjobben blir utført på. Støttekontaktene opplever ofte at pårørende er takknemlige for den jobben de gjør som støttekontakt.

Det er en kjent sak at støttekontaktene ligger lavt på lønnsstigen. Dette bemerker også støttekontaktene selv. I gjennomsnitt tjener en støttekontakt 114 kroner pr. time. Enkelte kommuner har gradert lønnen alt etter brukerens bistandsbehov. Her kan en med andre ord tjene noe mer dersom en er støttekontakt for brukere med betydelige bistandsbehov.

5.2 STØTTEKONTAKTTJENESTEN SETT FRA KOMMUNENES STÅSTED

Kommunene ble bedt opp å oppgi hvordan støttekontaktjenesten var organisert og i hvilken grad denne organiseringen fungerte godt etter hensikten.

På spørsmålet om hva som er formålet med støttekontaktjenesten sier de fleste at det er:

Å komme seg ut og være sosial

I mange kommuner er støttekontaktjenesten vi her snakker om lagt til avdelingen for Pleie og omsorg eller tilsvarende organisatoriske enheter. Det er tre organisatoriske enheter som har støttekontaktjeneste som en del av sitt servicetilbud. Det er NAV, barnevernet og pleie – og omsorgstjenesten (benevnelsen på den siste organisatoriske enheten kan variere noe fra kommune til kommune). Når det gjelder støttekontakter til barn- og unge er det barnevernet og pleie- og omsorgstjenesten som organiserer disse, men som regel uten at disse organisatoriske enhetene samarbeider om støttekontaktjenesten. Enkelte kommuner oppga at de hadde snakket om å endre på denne praksisen og sørge for at alt arbeidet med støttekontaktjenesten i kommunen ble lagt til en koordinator. Andre kommuner oppga at det neppe ville være aktuelt å samle denne tjenesten i en stilling på grunn av samarbeidsvansker mellom de organisatoriske enhetene i kommunen, for eksempel mellom barnevern og pleie- og omsorg.

Slik støttekontaktjenesten nå er organisert er støttekontaktordningen en av flere arbeidsoppgaver for den saksbehandleren som har ansvaret for støttekontaktfunksjonen i kommunen. Personer som fatter vedtak om avlastning og andre typer av pleie og omsorgstjenester til personer med hjelpebehov fatter også vedtak om behov for støttekontakt. En av kommunene vi snakket med hadde ansatte en systemkoordinator som blant annet hadde ansvar for å tildele og organisere støttekontaktjenesten. Systemkoordinatoren koordinerer rehabiliterende tiltak overfor brukere i kommunen. Etter at denne stillingen ble opprettet har søknader om støttekontakt økt betydelig. Det var kjent at flere barn- og unge etter hvert ville ha større behov enn tidligere for støttekontakter. En viss økning var derfor forventet, men søknadsmassen er likevel større enn forutsett. Vår informant mener at stillingen som systemkoordinator har ført til at

støttekontakttjenesten er blitt bedre kjent og markedsført og at dette er en betydelig årsak til den forholdsvis store økningen i antall søknader. Økningen i antall søknader og vedtak har økonomiske konsekvenser for kommunen. På intervjuetidspunktet var budsjettet for støttekontakten overskredet med vel hundre tusen kroner.

Støttekontakttjenesten har lav prioritet i forhold til andre kommunale servicetjenester som for eksempel avlastningstjenesten. Ansatte som tildeler støttekontakter har som regel andre arbeidsoppgaver som har høyere prioritet og antas å haste mer. Dette betyr at ansatte som arbeider i denne tjenesten ofte ikke har tid til å vurdere hvorvidt tjenesten er tilfredsstillende organisert og fungerer etter intensjonene. De sier også at det sjelden eller aldri er anledning til å drive med såkalt nettverksskapende arbeid. Det vil si å kontakte frivillige organisasjoner og I for å i samarbeid med dem skape et bedre fritidstilbud til barn og unge med funksjonshemninger og deres støttekontakter. Følgene sitater fra to kommunalt ansatte illustrerer dette:

Det er ikke å komme forbi at arbeidet med støttekontaktordningen ikke blir særlig høyt prioritert. Jeg vil si at mange i kommunen heller ikke tar dette så alvorlig. Det er andre ting som skal komme først. Vi kan godt være uenig i dette og mene at tilbudet er for dårlig sett fra et faglig ståsted, men det hjelper ikke hva en eller noen få av oss mener.

Det er klart at vi burde hatt et mye bedre tilbud til brukerne- og arbeidet med å få bedre kontakt med frivillige organisasjoner, men også andre som kan bidra til at brukerne får være med på meningsfulle ting – og noe de liker å holde på med. Men vi har aldri tid til å drive med det.

Kommunene oppgir også at det er vanskelig å rekruttere støttekontakter. Enkelte kommuner averterer etter støttekontakter i lokale aviser og andre mediakanaler, men sier at responsen ofte er nokså svak. Mange kommunalt ansatte sier de bruker egne sosiale nettverk i rekrutteringsarbeidet, andre forsøker å engasjere kommunens politikere i dette arbeidet fordi dette er personer med et bredt sosialt nettverk. Noen sier de tar for seg telefonkatalogen over kommunens befolkning og ringer rundt til personer i kommunen de kan tenkes seg kan være interessert i å arbeide som støttekontakt eller som antas på kjenne noen andre som er det. Rekrutteringsarbeidet beskrives også som tidkrevende. Våre informanter antar at vanskene med å rekruttere støttekontakter henger nøye

sammen med at arbeidet er lavt lønnet. Ofte er støttekontaktene enten i familie med barnet (besteforeldre, tanter/onkler ol), venner, venner av venner, skoleelever, pensjonister, og i de største kommunene også studenter. Det er også relativt stor turnover blant støttekontaktene. Det er ikke bare rekrutteringsvansker som gjør at støttekontakten ofte er i slekt med eller en nær bekjent av brukerens familie. Flere kommuner rapporterer at foreldrene til barn og unge med funksjonsnedsettelse ofte ønsker og selv ha kjennskap til støttekontakten for å føle seg trygg på at barnet/ungdommen blir godt ivaretatt og behandlet. Flere foreldre er skeptiske til å la, for dem, fremmede mennesker ta hånd om deres barn. Dette forsøker kommunene å ta hensyn til. En sier at:

Mange foreldre er skeptiske til at fremmede skal være støttekontakt for barna deres. De føler seg ikke så trygge. Dette er sårbare unger, og de vil ofte ha noen de føler seg sikker på. Dette ser vi særlig når brukeren er et barn. Men det er generelt vanskelig å finne tak i personer som vil være støttekontakt til alle brukerne våre.

Tilbudet til støttekontakter om veiledning varierer nokså mye fra kommune til kommune. Noen kommuner har etablert en fast ordning der støttekontaktene inviteres til felles møte med kommunalt ansatte hver høst og vår. Andre kommuner har sjelden eller aldri slike fellesmøter. Alle kommunene tilbyr støttekontaktene veiledning. Dette betyr som regel at støttekontakten kan ta kontakt med en kommunalt ansatt (som regel den som fattet vedtak om støttekontakt) for å be om råd og veiledning. I det støttekontakten blir ansatt inngås det en avtale der det inntil en viss grad spesifiseres hvilke aktiviteter støttekontakten og brukeren skal engasjere seg i. Det kan være sykling, turer, å gå på kafé, kino, å bake eller trene.

Enkelte kommuner har inngått samarbeidsavtaler med frivillige organisasjoner. For eksempel organisasjoner som driver med motorsport. Noen kommuner har kjøpt treningskort på treningssentre slik at støttekontakt og bruker kan trene sammen når de måtte ønske det. Enkelte kommuner har dannet grupper av brukere som møtes jevnlig sammen med en støttekontakt. Gruppene går på fjelltur, turer i nærmiljøet eller møtes for å snakke og være sammen. Noen kommuner har også planer om å ta kontakt med organisasjoner som speideren for å søke å etablere et samarbeid. Noen kommuner har inngått avtaler med private aktører som organiserer aktiviteter for brukere med spesifikke behov. Dette er i følge våre informanter ofte svært gode løsninger, men de er kostbare og derfor er det få som får tilbud om dette. Eksempelvis er det barn som får arbeide sammen

med en voksen i et snekkerverksted – og med svært godt lærings og mestringsutbytte. En kommunalt ansatt sier:

Det er lenge siden vi samlet flere brukere i grupper og ba en støttekontakt om å være tilstede og organisere litt. Dette er personer som liker å møtes for å snakke sammen og være litt i lag. De har ofte nok med det. Det er ikke alle som trenger så mye aktivitet, egentlig, men de liker å møtes. Noen går på tur i lag.

De færreste av kommunene har så langt ikke etablert eller gjort forsøk på å etablere kontakt med frivillige organisasjoner i kommunen. Selv oppgir de mangel på tid som hovedårsaken til at dette arbeidet ikke er igangsatt. En annen årsak er at disse personene ikke har noen klar formening om hvilke organisasjoner og personer de bør kontakte for å etablere et samarbeid. Kommunene sier at foreldrene til barn og unge med funksjonshemninger selv etterlyser fritidstilbud der deres barn kan være sammen med andre barn. Med andre ord integrerende tilbud. Flere har påpekt at brukere i for stor grad er mye alene sammen med sin støttekontakt. Samtidig blir det påpekt at brukere er svært forskjellige og at noen foretrekker å være sammen med en enkelte person, men andre har behov for mer enn det. En sier:

Foreldrene til de barna som har støttekontakt i vår kommune vil gjerne at ungene deres skal få være sammen med andre barn. Være med på noe der det er andre barn.

Noen kommuner har forsøkt å inngå avtaler med frivillige organisasjoner, men har erfart at dette ikke har fungert tilfredsstillende. Det blir påpekt at frivillige organisasjoner ikke er forpliktet på samme måte som offentlige etater til å gjennomføre en avtale som er inngått. Flere er redd frivillige organisasjoner ikke vil følge opp brukeren dersom det oppstår vansker. De sier det er lett for at denne typen avtaler "renner ut i sanden":

Det er vel og bra med frivillige organisasjoner, men jeg er litt skeptisk også. For der skifter personer på ansvaret og en kan oppleve at brukeren får prøve seg en gang også blir det ikke noe mer... og hva da..

Flere av de kommunale koordinatorene la vekt på at støttekontakttjenesten er en tjeneste som tilbys brukere i fritiden. Det er derfor en ressurs brukeren, om mulig, skal kunne benytte etter eget ønske. Enkelte kommunalt ansatte sier at

kommunene kan foreslå aktiviteter for bruker og støttekontakt, men bør i liten grad styre hvilke aktiviteter brukerne skal delta på i egen fritid. Dette utsagnet er i så måte representativt:

Det er klart at brukerne skal ha en aktiv fritid, men jeg er opptatt av at de må få velge selv hva de skal bruke fritiden på. Det er med brukere som med andre at vi må få velge det selv. Dessuten er det ikke alle som er så glad i idrett og det der, og det er det ikke ellers heller. Vi må passe på at vi ikke styrer brukeren inn i noe de egentlig ikke vil....det er jo fritiden deres....

5.3 SENTRALE ERFARINGER FRA DELTAKELSEN I STØFRI

5.3.1 Sett fra kommunene ståsted

Kommunene som tar del i denne evalueringen deltok i to typer kurs. Det ene var ambulansetypen det andre ble arrangert ved Valnesfjord Helse- og aktivitetssenter. I utgangspunktet forutsatte STØFRI at alle kurs skulle arrangeres ved VHSS, men svak respons fra inviterte kommuner førte til at VHSS bestemte å utvikle en ambulansetypen av kurset. Den ambulante varianten var mindre omfattende enn den andre kurstypen, men kjernepunktene var de samme.

Kommunene som deltar i denne evalueringen og som deltok på ambulansetypen kurs sier at dette var forutsetningen for at de kunne delta på kurset. Slik de så det ble kurset som ble holdt ved VHSS for kostbart. Til gjengjeld oppgir samtlige at de var godt fornøyd med kurset slik det ble praktisert. En sier.

Vi var veldig godt fornøyd med opplegget. Lærte mye og jeg ser at vi trenger å lære mer, det er mye vi ikke kan om dette og tenker på.

Kommunene som deltok på kurset ved VHSS var også svært godt fornøyd med innholdet og læringsutbyttet. Kursdeltakerne fra kommunene rapporterte at de var godt fornøyd med oppholdet ved senteret og la vekt på oppholdet ga dem anledning til å lære hvilke hvordan man kan iverksette aktiviteter sammen med brukere med ulike typer av funksjonshemminger.

I utgangspunktet rettet STØFRI seg mot foreldre, støttekontakter og kommunalt ansatte som arbeider med barn og unge med funksjonsnedsettelse. De kommunene som deltok på kurs ved VHSS holdt fast ved dette og la særlig vekt på

hvordan en kan skape en mer aktiv fritid for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Flere av kommunene som deltok på de ambulante kursene ba VHSS om at oppmerksomheten i kurset ble rettet mot en bredere gruppe av brukere. Flere kommuner sier at de har et fåtall barn og unge i sin brukergruppe, men en betydelig større gruppe voksne:

Vi for vår del har få brukere som er barn, men mange nesten voksne og voksne. Vi ba VHSS om å ta hensyn til det og tilpasse opplegget til det og det gjorde de. Det var veldig bra.

Kurset STØFRI er rettet mot fysisk aktivitet, men flere kommuner etterlyste ideer til aktiviteter som gikk utover friluftsliv og idrettslige aktiviteter. Dette gjaldt kulturtilbud. Det ble også etterlyst informasjon om hvilke aktiviteter som synes å passe særlig godt til bestemte typer av funksjonshemninger. En koordinator fortalte følgende:

Jeg ante ikke at dette var særlig bra for personer med asbergers ... men det er det altså.. og han (brukeren) har kjempe godt utbytte av dette tilbudet han nå har...men vi mangler slik kunnskap... hva passer godt til ulike typer funksjonshemninger? ... Det hadde vært nyttig for oss å vite når vi skal finne på noe de (brukerne) kan gjøre...

I enkelte kommuner har saksbehandlere som arbeider med støttekontakt-tjenesten videreutdanning i organisering og veiledning av støttekontakter, avlastere og frivillige. Dette gjelder imidlertid bare et fåtall, men disse understreker sterkt at støttekontakten skal støtte brukeren og hva vedkommende ønsker å bruke tiden til.

I all hovedsak var kommunene godt fornøyd med STØFRI-kursene. Først og fremst fordi:

- Støttekontaktene og andre deltakere lærte praktiske aktiviteter de kan gjøre sammen med brukere. Støttekontakter og kommunalt ansatte som arbeider med denne tjenesten ble gjort kjent med aktiviteter de tidligere ikke kjente til og aktiviteter de tidligere ikke var klar over lot seg gjennomføre sammen med brukere med funksjonsnedsettelse.
- Enkelte kommuner har etablert samarbeid med frivillige organisasjoner etter at de deltok på STØFRI kurset. Flere saksbehandlere sier at de

ønsker å etablere slik kontakt og har det som siktemål fremover. Andre sier at de vil etablere slik kontakt dersom de får tid til det.

Flere kommuner sier samtidig at det er behov for å oppgradere kompetansen til personalet som fatter vedtak, veileder og ellers har ansvaret for kommunenes støttekontaktteneste. Flere sier at de mangler kunnskap og konkrete ideer til hvordan denne tjenesten kan forebedres og hvordan brukerne skal få en mer aktiv fritid. Enkelte påpeker også at i og med at støttekontakttilbudet er et fritidstilbud er det et åpent spørsmål hvor mye kommunene skal styre denne tiden. En sier:

Jeg ser at vi kan for lite, vi kan ikke nok om hva som er mulig. Da blir det egentlig vanskelig å veilede andre også. Blir det arrangert flere kurs om dette så vil jeg være med. Vi mangler rette og slett kompetanse på dette området her hos oss.

5.3.2 Erfaringer sett fra støttekontaktens ståsted

80 % av støttekontaktene mener at egne kunnskaper om tilpasset fysisk aktivitet for brukere med funksjonsnedsettelse har økt betydelig etter deltakelsen på STØFRI. Av disse har 35 % av støttekontaktene endret den måten de legger til rette for fysisk aktivitet sammen med brukerne. Samtidig viser dataene at svært få av støttekontaktene som deltok i undersøkelsen samarbeider med eller har opprettet kontakt med andre støttekontakter i egen kommune. Inntrykket er at også kommunen i svært liten grad samler støttekontaktene og forsøker å bidra til at det oppstår samarbeidsrelasjoner mellom støttekontaktene.

5.4 SAMMENDRAG

Sammendraget viser hvilke momenter som er mest fremtredende i dataene som ble samlet inn om hvordan støttekontaktordningen er organisert i ulike kommuner, hvordan støttekontaktene opplever sitt arbeid og hvilket utbytte både kommunene og støttekontaktene hadde av å delta i prosjektet STØFRI.

Datainnsamlingen viser at støttekontaktene

- Ofte er rekruttert via uformelle kanaler eller sosiale nettverk
- Mange kommuner i liten grad engasjerer seg i hva støttekontakt og bruker gjør sammen

- Mange ikke kjenner til hvilken veileder de er tilkjent i kommunen, og sjelden eller aldri mottar veiledning
- Noen mottar veiledning og rapporterer jevnlig til koordinator
- Støttekontaktjobben innebærer mange funksjoner- dette gjør at jobben fra tid til annen er krevende
- Ofte er det bruker som avgjør hva timene med støttekontakt skal brukes til
- Tildeling av et vist antall timer med støttekontakt pr uke begrenser hva støttekontakt og bruker kan delta på av aktiviteter
- Jobben som støttekontakt er lavt lønnet.
- Jobben er meningsfull

Dataene fra kommunene viser at

- Støttekontakt tilbys personer som trenger bistand i fritiden for å komme seg ut av egen bolig, delta i sosiale sammenhenger med andre, delta i aktiviteter
- Flere kommuner poengterer at de gjerne foreslår aktiviteter bruker og støttekontakt kan delta på sammen, men at det er brukeren som selv må bestemme hva vedkommende foretrekker.
- Hver av etatene Pleie- og omsorg, barnevernet og NAV har sin støttekontakttjeneste. Det er i liten grad vanlig at støttekontakt-koordinatorne/saksbehandlerne i disse tre etatene samarbeider.
- Støttekontakttjenesten er lavt prioritert i det kommunale tjenesteapparatet.
- Det er satt av lite tid til å arbeide med, videreutvikle og forbedre støttekontakttjenesten.
- Noen kommuner samarbeider med noen få frivillige organisasjoner om tilbud til brukere, dette gjelder svært få av de som deltar i undersøkelsen.
- Noen kommuner har etablert samarbeid med frivillige organisasjoner, etablert særtilbud til enkelte brukere og dannet grupper for brukere med en støttekontakt. Særtilbudene er kostbare og bare noen få brukere får slike tilbud.
- Noen kommuner har forsøkt å inngå avtaler med frivillige organisasjoner uten at dette har lyktes.
- Noen kommuner er skeptiske til å inngå avtaler med frivillige organisasjoner. De er redd frivillige organisasjoner ikke vil følge opp avtalen og være i stand til å gi brukere et stabilt tilbud.

- Kommunene har vansker med å rekruttere støttekontakter. Må ofte bruke uformelle sosiale nettverk i rekrutteringsarbeidet. Ofte at familie eller bekjent av brukeren og vedkommendes familie er støttekontakt.

Erfaringer med STØFRI

- Kunnskaper om tilpasset fysisk aktivitet for brukere har økt betydelig for både støttekontakter og de kommunale koordinatorene som deltok i prosjektet. Dette gjelder både de samlingene som ble arrangert ved VHSS og de ambulante samlingene.
- Støttekontakter oppfattet samværet med andre støttekontakter som verdifullt og ytret ønske om at kommunene følger opp dette med å arrangerer samlinger for støttekontakter og oppmuntre til samarbeid dem imellom. Likeledes med frivillige organisasjoner i kommunene.
- Kommunene som deltok på samlinger ved VHSS gjennomgikk like kurs. De ambulante kursene ble til en viss grad tilpasset kommunens behov og etterspørsel. Denne fleksibiliteten ble berømmet av kommunene.
- Enkelte kommuner har etablert samarbeid med frivillige organisasjoner i etterkant av deltakelse på STØFRI og er så langt fornøyd med det. Flere kommuner ser verdien av det og har ambisjoner om å gjøre det samme på sikt.
- Flere kommuner sier at de erkjenner at de har for liten kunnskap om hvordan en kan skape en mer aktiv fritid for funksjonshemmede og har behov for mer kunnskap om dette både når det gjelder fysisk aktivitet og kulturelle aktiviteter av ulike slag som kan være aktuelle å delta på.
- Flere kommuner påpekte at det hadde vært ønskelig om prosjektet STØFRI utvidet sitt perspektiv fra et nokså ensidig fokus på fysisk aktivitet til også å omfatte andre kulturelle aktiviteter.
- Dataene viser også at det totalt sett var større oppslutning om ambulante kurs enn kurs arrangert ved VHSS.

6. SAMMENFATTENDE DRØFTING OG KONKLUSJON

Flere kommuner har i løpet av de siste årene bedret tilbudet til brukere med bistandsbehov ved å etablere tjenestetilbud som for eksempel "Fritid med Bistand" (Kristiansand kommune), "Aktiv fritid" (Asker kommune), "Inkludering" (Kongsberg kommune). STØFRI er også et tiltak for å høyne kvaliteten på støttekontakttjenesten. En klar målsetning har vært å bidra til å gjøre kommunene bedre i stand til å realisere den nasjonale målsetningen om at "Støttekontaktordningen skal gi rom for å realisere idealene om en aktiv og meningsfylt tilværelse sammen med andre. For mange er dette et tjenestetilbud som er avgjørende for å kunne delta i selvvalgte kultur- og fritidsaktiviteter" (Sammen med andre SH-dir 2007). I følge nasjonale myndigheter⁴ kan støttekontakttjenesten organiseres innenfor tre hovedløsninger:

- Individuell støttekontakt
- Deltakelse i en aktivitetsgruppe
- Et individuelt tilbud i samarbeid med frivillige organisasjoner.

I informasjonsdokumentet blir det påpekt at uavhengig av hvilken løsning den enkelte bruker retter seg inn mot bør vedtaket bygge på den enkeltes ønsker og behov.

Formålet med STØFRI var å bidra til å:

- øke aktiviteten på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse
- øke kompetansen til støttekontakter og fritidsassistenter
- økt samarbeid mellom kommune, frivillige organisasjoner og støttekontaktene. Samarbeidet skal føre til at støttekontakttjenesten blir nyttegjort på en bedre måte.

I denne delen av evalueringsrapporten vil vi kort drøfte i hvilken grad STØFRI kan sies å ha nådd sine målsetninger.

⁴ Se Sammen med andre – Nye veier for støttekontakttjenesten. Helsedirektoratet 2007.

6.1 ØKT AKTIVITET PÅ FRITIDEN

En av målsetningene for STØFRI har vært å bidra til økt aktiviteter på fritiden for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Det statistiske materialet er nokså lite, og det er i grunnen vanskelig på det nåværende tidspunkt å si om aktiviteten blant barn og unge i de kommunene som har deltatt i STØFRI har hatt noen økning av betydning. Vi vet imidlertid at aktiviteten har økt i noen kommuner. Etterspørselen etter støttekontakter har økt betydelig i enkelte kommuner inneværende år og kommunen innvilger stadig flere søknader om støttekontakter. Dette henger sammen med at behovet for støttekontakter har økt, men det henger også sammen med at tilbudet om støttekontakter er bedre markedsført i kommunene og dermed øker søknadsmassen. I flere kommuner kan en si at aktiviteten har økt for noen enkeltindivid, men uten at en kan si at aktiviteten har økt for kommunen generelt. At 35 % av støttekontaktene sier at de har endret måten de tilrettelegger for fysisk aktivitet etter deltakelsen i STØFRI gir grunn til en viss optimisme. Det er grunn til å tro at tilretteleggingen er bedre tilpasset den enkelte bruker. Vi vet at bedre tilpassede aktiviteter øker motivasjonen til deltakelse og mestringsevnen. Det er derfor god grunn til å tro at dette vil gi uttelling over tid.

Begrensede økonomiske ressurser har betydning for hva kommunene tilbyr sine brukere. Uavhengig av om dette er barn eller voksne brukere. Det kan ikke være noen tvil om at de økonomiske ressursene som er budsjettet støttekontakttjenesten er ganske begrenset. I følge våre informanter er denne tjenesten utsatt når kommunene har behov for å skjære ned på forbruket. Saksbehandleren innenfor en kommune fortalte at hun/han hadde etablert et svært godt tilpasset fritidstilbud til en person med en spesifikk type funksjonshemming. Samtidig ble det påpekt at dette var et særtilfelle. Med de økonomiske midlene støttekontakttjenesten hadde til rådighet var det ikke mulig å gi slike tilbud til alle som hadde behov for det, og alle som vedkommende mente ville hatt både behov for slike tilpasninger og utbytte av det. Økonomiske forhold spiller derfor en betydelig rolle når det gjelder hvilket tilbud den enkelte bruker tilkjennes.

Noen kommuner har dannet aktivitetsgrupper. Dette er i tråd med anbefalinger fra Sosial – og helsedirektoratet (2007). Dette er som regel grupper av brukere som møtes for å snakke eller dra på turer sammen. Det er som regel en støttekontakt tilstede i slike grupper. Gruppene fungerer i følge dataene godt. De

fleste av disse gruppene var etablert før STØFRI kursene ble arrangert. En kan derfor vanskelig si at STØFRI har ført til økt aktivitet på dette området.

I følge våre data er flere kommuner nå enn tidligere oppmerksom på og interessert i å bedre støttekontaktjenesten og bidra til økt aktivitet for brukere. Samtidig sier mange at ” vi er ikke kommet så langt i dette arbeidet, men vi burde gjøre noe ”, mens noen få sier at de ikke har endret noe mht støttekontaktjenesten fordi kommunene er i gang med betydelige omorganiseringer.

Aktivitetsnivået i kommunen som har deltatt i STØFRI har endret seg for noen kommuner, og for noen enkeltindivider. Det er også grunn til å legge vekt på at 35 % av støttekontaktene har tilpasset fysiske aktiviteter bedre til den enkelte bruker.

6.2 ØKE KOMPETANSEN TIL STØTTEKONTAKTER OG FRITIDSASSISTENTER

STØFRI hadde også som formål å øke kompetansen til støttekontakter og fritidsassistenter. Det er grunn til å tro at en her har lyktes langt på vei. Både støttekontaktene som deltok på STØFRI kursene og de kommunale støttekontaktkoordinatorene har gitt uttrykk for at kursene var lærerike. Hvilket utbytte en konkret hadde av kurset varierer selvsagt med hvilke kvalifikasjoner en allerede har. Både støttekontaktene og de kommunalt ansatte som deltok i STØFRI var svært godt fornøyd med at de lærte hva de kunne gjøre sammen med ulike typer av brukere og hvordan de kunne gå fram for å legge til rette for aktivitet. STØFRI la som kjent vekt på å vise hvordan man kan gjennomføre fysiske aktiviteter sammen med brukere.

Det er også viktig å understreke at mange etterlyser bedre kompetanse blant ansatte i kommunen som skal fatte vedtak om støttekontakter, bidra til å gi tjenesten et innhold og veilede støttekontaktene. De kjenner ofte ikke til hvordan en kan tilrettelegge forskjellige aktiviteter for personer med funksjonsnedsettelse, og de sier også at de mangler kunnskap om hvilke aktiviteter som passer særlig godt for personer med bestemte diagnoser. Noen av de kommunalt ansatte som deltok i undersøkelsen har videreutdanning i organisering og veiledning av støttekontakter, avlaster og frivillige. Det er grunn til å tro at dette

er en type utdanning som flere støttekontaktkoordinatorer eller andre kommunalt ansatte har bruk for.

6.3 ØKT SAMARBEID MELLOM KOMMUNE, FRIVILLIGE ORGANISASJONER OG STØTTEKONTAKTENE

STØFRI hadde som målsetning å bidra til økt samarbeid mellom kommune, frivillige organisasjoner og støttekontaktene. Et slikt samarbeid skulle etter intensjonen føre til at støttekontakttjenesten ble nyttegjort på en bedre måte.

Noen kommuner har etablert samarbeid med frivillige organisasjoner i etterkant av STØFRI kursene. Det er all grunn til å merke seg at de kommunene som allerede har etablert samarbeid om en eller to aktiviteter har ambisjoner om å utvide dette samarbeidet med flere frivillige organisasjoner. Det er også i disse kommunene at en etterlyser mer kompetanse og kunnskap om hvordan en kan skape en god støttekontakttjeneste og en bedre fritid for alle brukere med bistandsbehov.

Mange kommuner har ikke et samarbeid med frivillige organisasjoner og anser det heller ikke som realistisk at det vil være mulig i overskuelig framtid. Dette gjelder for eksempel svært små kommuner der det er få aktive frivillige organisasjoner, men også større kommuner der de kommunalt ansatte ikke tror at det vil være mulig å etablere vedvarende tilbud til brukere ved hjelp av eksisterende frivillige organisasjoner. Dette synes å henge sammen med at en ikke har tillit til at frivillige organisasjoner er i stand til å inkludere brukere i organisasjonens aktiviteter over tid. Dette henger igjen sammen med at den eller de som til enhver tid leder frivillige organisasjoner skifter og at det derfor kan være vanskelig å etablere stabile samarbeidsforhold. Etter evaluators syn er det likevel grunn til å spørre seg om det ikke vil være mulig å opprette slikt samarbeid, særlig i større kommuner, dersom en sørget for at samarbeidet ble institusjonalisert og som sådan en del av de frivillige organisasjonenes ordinære aktiviteter.

7. KONKLUSJON

Støttekontakttjenesten er en lovpålagt oppgave. Brukere med bistandsbehov har rett til støttekontakt. Støttekontakten kan organiseres på flere ulike måter (jfr. "Sammen med andre" SHdir. 2007), men av de kommunene som deltar i denne undersøkelsen er det mest vanlig med individuell støttekontakt til hver bruker.

Undersøkelsen vi har gjennomført viser at støttekontakttjenesten i kommunene som deltok i STØFRI har lavt prioritet. I kommunene er tjenestetilbudet ordnet hierarkisk, noen tjenester ansees som mer fundamental og viktig enn andre og i en travel arbeidshverdag er det disse som blir prioritert. Støttekontakttjenesten ligger lav på denne prioriteringslisten. Dette er en allmenn tendens og kjent fra tidligere studier av støttekontakttjenesten (Solstad 2005). Denne lave prioritet er antakelig også en av de mest tungtveiende årsakene til at prosjektledelsen for STØFRI måtte legge et betydelig arbeid i å rekruttere interesserte kommuner til prosjektet. Rekrutteringsprosessen ble langt mer krevende enn prosjektledelsen først hadde antatt. Den ambulante modellen er også et uttrykk for at svært mange kommuner ikke så seg i stand til å prioritere et kurs i 5 dager til et utvalg ansatte, selv om opphold og reise ikke ble belastet kommunen. Samtidig er det åpenbart at budsjettene for støttekontakttjenesten er presset i mange kommuner og når det skjæres ned i kommunen rammes også støttekontakttjenesten.

De ambulante kursene fikk størst oppslutning i antall deltakere. Dette henger sannsynligvis sammen med at de ambulante kursene gjorde kurset tilgjengelig for flere interesserte som ikke ville hatt anledning til å reise til VHSS, i tillegg ble ikke kurset en økonomisk belastning for kommunen. Likevel sier flere kommuner at de hadde ønsket at flere av kommunens støttekontakter ville delta på kurset, flere sier at oppslutningen kunne og burde vært høyere antallet støttekontakter tatt i betraktning. Datagrunnlagt for denne evalueringen sier ikke noe om hvorfor støttekontakter ikke deltok i kurset selv om de fikk tilbud om det.

Formålet med STØFRI var å bidra til å skape en bedre støttekontakttjeneste i kommunene. Prosjektet har lagt vekt på at sosialt samværet skal foregå parallelt med meningsfylte fysiske aktiviteter og gi brukeren opplevelser utover det de tidligere har vært vant til. Prosjektet vil bidra til å skape en mer aktiv fritid for barn og unge med funksjonsnedsettelse. STØFRI har som utgangspunkt at støttekontakttjenesten skal tilrettelegge for at mennesker med funksjonsnedsettelse skal kunne delta i for eksempel ballspill, klatring, svømming og gå på

turer. Dette er aktiviteter som kan gi brukerne bedre motoriske og sosiale kapasiteter og gleden av delta på sosiale arenaer der andre deltar. Det vil også gi de som ikke har funksjonshemninger gleden av å være sammen med personer som har det. STØFRI har som utgangspunkt at en mer aktiv fritid både fysisk og sosialt kan gi bedre fysisk helse og kan skape forutsetninger for bedre psykiske helse gjennom mestring.

Både kommunalt ansatte, støttekontakter og Helsesirektoratet understreker at hver enkelt bruker selv må få velge hva de vil bruke fritiden til. For å kunne ta valg må en være kjent med hvilke alternativer som finnes. STØFRI legger vekt på at det er nødvendig at brukere blir kjent med hvilke muligheter som fins for å være mer fysisk aktive. Når muligheter er blitt presentert og prøvd ut kan man velge hva en ønsker å bruke sin fritid på. STØFRI har lagt vekt på å bidra til at brukere får en mer fysisk aktiv fritid noe som også er i tråd med nåværende sterke satsingen på folkehelse. Kommunene har etterlyst at fokus også rettes mot andre typer av aktiviteter – kulturelle aktiviteter som også kan skape både mestring og glede.

STØFRI synes å være et nyttig prosjekt. Som flere kommunalt ansatte og støttekontakter har antydnet synes det å være behov for mer av denne typen kurs. Det er behov for mer kompetanse i form av generell kunnskap om forholdet mellom ulike typer av funksjonshemninger og aktivitet, det er behov for at kommunen legger til rette for samarbeid mellom støttekontaktene i kommunene. Det synes fremdeles å være svært individuelt avhengig hvor godt støttekontakt-tjenesten fungerer overfor brukeren. Det synes også å være behov for mer og en sterkere satsing på samarbeid mellom kommuner og frivillige organisasjoner der dette lar seg gjennomføre. Det synes videre å være behov for å vurdere hvorvidt ulike kommunale støttekontakttjenester kan samles under en vinge og på den måten øke kvaliteten på tjenesten til alle brukere i kommunen uavhengig av alder og ønsket aktivitet.

STØFRI må forstås som et bidrag til arbeidet med å heve kvaliteten på støttekontakttjenesten og som pågår flere steder i landet. Det er grunn til å vurdere om prosjektet bør følges opp av ytterligere kurs eller prosjekter som har til hensikt å fremme kompetanse og samarbeid for å skape en bedre kommunal støttekontakttjeneste til barn og unge og andre brukergrupper.

REFERANSER

Bergh, Steinar (2000): *Brukerstyrt personlig assistanse som innovasjon i velferdssektoren*. Paper NFF's 2. nasjonale forskningskonferanse. Trondheim 30-31 oktober 2006.

Bergli, Line (2010): *Sluttrapport for STØFRI*. Valnesfjord Helseportssenter.

Bliksvær, Trond (1997): *Avlastning og støttekontakt. Omfang og praksis i kommunane*. NF-rapport nr. 28/97, Nordlandsforskning.

Bliksvær, Trond, Gjertsen, Hege (2007): *Kompetanseløft for støttekontaktordningen*. NF-rapport nr. 7/2007.

Soldal, Kristin Andersen (2004): *Støttekontaktordningen: løser, vedlikeholder eller skaper den problemer?* I Askheim, Andersen og Eriksen (red): *Sosiale tjenester for familier som har barn med funksjonsnedsettelser*. Gyldendal Akademiske forlag.

Soldal, Kristin Andersen (2005): *Gode hjelpere*. Artikkel i *Embla* nr. 6/2005

Helsedirektoratet (2007): *Sammen med andre – Nye veier for støttekontakttjenesten*. Informasjonsdokument.

Stortingsmelding nr. 40 (2002-2003): *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer*.

Stortingsmelding nr. 25 (2005-2006): *Mestring, muligheter og mening*.